

MR. WARMA JA TÄISKUU VALGUS

Oli umbes viieteistkümnes mai. Sooja oli vaevalt kuus kraadi. Kell kaksteist öösel paistis kõle keskööpäike.

Hiirekõrvul tikripõõsa taga tapsid naised suurt havi. Tema leheroheline keha oli mereveest alles jääkülmal. Haugile löödi kirvesilmaga pähe, kuni ta enam ei viselnud. Soomused roogiti seljast ja seejärel lahutati kalapea pussnoa abil kere küljest, nii et selgroog naksus. Siis jäid kalatükid minutiks üksi, ja kui tagasi tuldi, oli pea haaranud mahavisatud pussi oma lõugade vahele.

Jälle liikus täiskuu öösiti üle taeva ning jälle tuli tema eest varju pugged, nagu oleks ta elusolevus. Kui valgusest kõneldi, siis päevavalgus lohutas, lambivalgus valgustas, päike kõrvetas, aga kuuvalgus kohutas ja ujutas kõik üle. Ujutas. Kuukiired ei tohtinud magajale pähe paista, seda peeti kõige ohtlikumaks. Ainult muinasjuttudes muutus Kuu laia pannkooginäoga olevuseks, istus aknalauale ja puhus lastega magusat juttu. Ainult luuletustes kõndisid armastajad merre mööda kuukiirtest teed. Tegelikuses tõi Kuu magajaile ohte täis ja rahutu unenäo. Kardinat tuli tihedalt, et ühtegi pragu ei jääks, akna ette tõmmata, kui olid käes need ajad, mil täiskuu üle selge taeva liikus.

Sõitsin järgmisel päeval pärast havitappu linna ja tõmbasin ööseks kardinad ette.

Üldse oli saabunud halb periood. Olin olnud kellegi vastu ülekohtune, kedagi solvanud, olin kevadiselt väsinud ja inimestes pettunud. Kevad muudkui tuli, aga kellel sellest rõõmu! Tänavanurkadel sebis külaliste grupe. Väga palju ja väga nõudlikke kirjanikke oli kohale sõitnud, meie linnas pidi toimuma järjekordne kolleegide-kirjanike konverents, suur, pikk ja rahvusvaheline. Raske oli otsustada, keda külalistest kutsuda puuda soola sööma. Kelle juurde kiirustada, kust otsida sugulashinge? Ja kui palju on ausal pererahval üldse õigust külalisi sikkudeks ja lammasteks lahutada, isegi mõttes?

Kümmekonna välismaalase seas oli ka üks hindu.

See oli teine hindu minu elus ja ta ilmus mu ette äkki ning ette teatamata. Järgmise konverentsipäeva lõuna ajal, kui välismaised inimesed kodumaistest eraldunult restorani väikeses separees lauanõudega klobistasid, ilmus tühjalt seisvate toolide juurde hindu koos tõlgiga.

Nende tulekut oli ammu ennustatud, kuid siiani oli kõik lahtine olnud.

Nüüd olid nad pärale jõudnud.

Lõunat sööva ja lõbusalt tooste ütleva seltskonna keskele saabuda on tavaliselt lihtne. Selle hinduga läks keerulisemalt. Tema tõlk teatas mulle, et härra Warma (niisiis härra varma, soome keelest tõlgitult «kindel», üldiselt ka tšehhi nime moodi, mõtlesin) on taimetoitlane. «Kas te seda ette ei teadnud?»

Vaatasin talle ja hindule kiiresti otsa. Teine hindu mu lühikesel eluteel, aga mitte sugugi esimese sarnane. Too, kunagine, oli lühike, kuivetu ja väle. Härra Warmal seevastu oli õlleköht, natuke kortsus riided ja tähtsalt pungis põsed. Ainult tume nahavärv ja sinkjalt välkuvad silmalvalged olid samad.

Kuid tõlke anti hindudele Moskvast endiselt ühe malli järgi. Maša, nagu ta ennast tutvustas, oli samuti uje. mitte nii pikk kui Nataša viie aasta eest, kuid samasuguse rahuliku silmavaate, ovaalse näo, tasaste sujuvate liigutuste ja vaikse häälega.

«Ma ei tea praeguse hetkeni sedagi, kust, millal ja millega te lõpuks saabusite,» vastasin. «Mis siin veel menüüst rääkida!»

Kutsusin kelneri ja tegin talle olukorra selgeks. Tahtmatult kerkisid vaimusilma ette pekk ja rasv, või ja liha, sült ning verivorst. Ninasõõrmeisse tungis rammusa restoranikarbonaadi kordumatu lõhn. Palusin kelnerit köögipersonali isiklikult mõjutada. Ütlesin, et «Kalevi-poega» ei tõlgita ial tamili keelde, kui ta nüüd köögis lihtsalt viriseb, et väljamaalastele ei lähe enam meie sink ka sisse.

Härra Warmale toodi riivitud porgandit, rohelist soolatomateid, marineeritud kurke, õlis keedetud kartuleid ja pärast lühikest selgitustööd ka kausike keedetud munadega. Kõvaks keedetud kanamunad löid selgelt nähtava mõra mu ettekujutusse vegetariaansest filosoofiast. Kuid seevastu sain kohe teada, et hindu viinapitsi pole vaja täita, ja nii võis veel rahvusvahelisemaks muutunud lõuna jätkuda.

Siis kaotasin mr. Warma poolteiseks päevaks silmist.

Tallinnatänavaid täitis peaaegu maapinnani laskunud udu. Vahetevahel vilksatas majakatuseid, enamasti oli aga keskpäevalgi näha ainult autobusside suuri musti

rattakumme ja inimeste õlgu, kõik sellest üleval pool asuv oli mattunud niiskesse helehalli olematusse. Arvasin, et mööda raamatukogusid ja koole rändav hindu võib sellist ilma võõristada ja olla õnnetu. Baltikumi ebainimlikus kliimas pidi ta kohtuma siinsete raamatuseõpradega ja olema neile oma kauge maa kultuuri esindaja lihas, tões ning vaimus.

Ometi, kui me ükskord jälle hommikusöögilauas kohtusime, selgus, et härra Warma oli just päeval ringi liikudes olnud rahulolev ning armulik. Kõik kohtumised olid möödunud rõõmsalt, vabameelses ning huvitavas õhkkonnas. Kõikjal oli leidunud Rabindranath Thakuri austajaid ning ühes kohas olid väikesed lapsed skandeerinud tervituseks «hindi-russi bai-bai».

Seda oli mõnus kuulda. Oma piskule elukogemusele toetudes kujutlesin paljusid progresseeruvate naeratuste seeriaid, tervitus- ja lahkumiskummardusi, põhjamaa kevadisi arglikke lillekimpe pruunis lõunamaises peos.

Mr. Warmat olid häirinud hoopis ööd. Selgus, et kahekümnendal hotellikorrusel oli udu öösiti palju hõredam kui maa peal. Ja taevas olevat täiesti selge olnud. Hindu silmade jaoks hämmastavalt kahvatust öisest laotusest aga olevat kuu kumanud otse tema voodisse. Tõsi, polnud enam täiskuu aeg, kuid kahanedeski häiris tujuka taevakeha valgus hindut väga.

Kui Maša oli selle kõik mulle ära jutustanud, palusin teda härrale öelda, et ka minul on kuuvalgusega halvad suhted ja et ma seetõttu mõistan teda täiesti.

Maša tõlkiis ja äkki välgatasid hindu kiirgavalt heledad, sinkjad silmavalged erilise helgiga, kui ta mind vaatas. Mind haaras imelik tunne. Nagu peaks see silmade välgatus midagi meenutama, kuid mida, ei ole võimalik aru saada. Ühtki teist inimest, ka eelmist Tallinnas käinud hindut mitte. Kuuvalgust öötaevas? See oleks liiga lihtne. Koos tundega, et süda jääb vaevama, kerkis hingest üles ka tunne, et see välgatus härra Warma silmadest ei pruugi olla meenutus. See ise võib kunagi saada tänase päeva meeldetuletuseks, märgiks, mille külge tulevikus klammerduda.

«Kas te ei jutustaks lähemalt oma suhetest Kuuga,» andis Maša suu edasi hindu palve.

«Oo jaa! Mis oleks lihtsam!» vastasin.

Rääkisin, et ükskord kaks aastat tagasi sain ma ootamatu honorari ja ostsin endale kingituseks tugeva

suurendusega binokli. Uurisin sellega linnas inimesi ja katuseid, metsas linde ja loomi, mere ääres püüdsin vaateväljale lainetel kiikuvad luiged. Võin kinnitada, et ma olin binokli üle õnnelik. Binoklis oli tõde. Läätsed ei valetanud mitte kunagi. See, mis palja silmaga paistis, oli üks tõde, mis läbi binokli paistis, oli samuti tõde, aga juba teistsugune. Binokli õpetus oli õpetus kahest tõest.

Kõige erutavam oli aga vaadelda binokliga Kuud, eriti täiskuud. Nagu polekski ta enam inimese jaoks kaugel, paisus Kuu särav ketas binokli okulaarides ootamatult suureks, muutus hämmastavalt lähedaseks. Ilus ümmargune sõõr osutus äärtest krobelseks! Ketta servadele jäänud kraatrid joonistusid musta universumi taustal teravalt välja. Ja oli selgelt tunda, et seal taga on ka veel midagi. See taevane valguselaik oli tegelikult kera, mille pind ei tundunud binoklist uurides enam tühjana. Valgus aga, mida Kuu pind peegeldas, oli niimoodi vaadates iseäralikult särav, eriliselt kiirgav. Nüi tühi, nagu see tühjus läbi binokli paistis, ei saanud ükski asi olla, isegi Kuu mitte. Midagi oli seal peidus! Aga mis? Ma poleks imestanud, kui oleksin näinud Kuu pinnal liikumist.

Vahel tundus, et see, mis paistab, on binokli sees.

Kuu kinnitas binokli käsulaudu. Tõdesid oli mitu.

Ajutiselt olime leidnud mr. Warmaga ühise keele.

Ta liigutas end toolis elavalt ja küsis, kas ta võiks meiega kohe varsti uuesti kohtuda mitte kui konverentsi külaline, vaid asja pärast. Ta uuris, kas mul on võimalik kohale kutsuda ka mõned kirjastamisega tegelevad inimesed. Leppisime kokku, et näeme kahe tunni pärast neljateistkümnenda korruse baaris.

Sinna saabus ta musta kohvriga.

Koos ühe kogenud kolleegiga olime otsustanud kõik ametiasjad ja salapärased kirjastusküsimused oma õlgadele võtta, meil olid selleks teatud volitusedki. Varem kohal, olin tellinud meile kolmele — ka Mašat arvestades. — konjakit, hindule ainult tassi kohvi.

Kuid kohe selgus, et härra Warma on muutlik nagu see taevakeha, mis teda magada ei lasknud. Täna oli päev, mil ta soovis meiega klaase kokku lüüa.

«Kaks päeva on ta täiesti karske olnud,» sosistas Maša, «kuid päev enne siiasaabumist seda küll öelda ei saanud.»

Asusime asja kallale.

Härja Warma avas kohvri ja puistas meid alustuseks üle kingitustega. Sandlipuust paberinoad ja elevandikujulised amuletid, punasest puust rinnakad tantsijannad võtmerõngaste küljes, pikad paksud mitmekeerulised kaelakeed, tehtud mulle tundmatutest kollastest ja pruunidest, punakaist ja rohekaist helmestest. Minu ja mu kolleegi ette lauale tekkisid klõbisevad ja magusalt lõhnavad suveniiride kuhjad. Meie seltskonnast juhuslikult mööduv ja meile viipav tuttav daam sai samal hetkel kaela ühe värvilistest palmikutest, mille otsas rippusid punased kivist pisarad. Ei jõudnud me veel liigutadaagi, kui hindu oli ladunud enda ette lauale rivisse kolm väikest pruuni pudelikest. Ta kruvis ühe neist lahti, kummutas pudelit sõrme peal hoides ja äkki — ootamatult üle laua kummardudes — tonksas mulle näpuga nina alla. Mu sõõrmetesse tungis vänge õline aroom, raske soe lõhn imbus otse verre. Härja Warma naeris laialt ja uhkelt.

Sellest lõhnast sain ma lahti alles järgmisel õhtul saunas, kuid lõhna mälestus saatis mind kuni kesksuveni. Oli see muskus? Või patšul? Kõik me kolm saime pudelikese, kuid küsida polnud aega, sest järgmise pooltunni jooksul tegi härja Warma meile intensiivselt selgeks tähtsama osa oma eluloost. Ta oli vaestest oludest, alamast kihist tõusnud mees, nüüd kirjastaja, koguni kirjastuse omanik. Tema igatsus oli sõlmida sidemeid ja ta tahtis mõnda enda kirjastatud raamatut ka siin väljaandmiseks soovitada.

Kohvrast valgus lauale terve laviin raamatuid, brošüüre, buklette, värvilisi kaardikesi ja pildikesi. Uurisime kõike seda täis loomulikku professionaalset huvi ja aina süvenevat nõutust. Tegu oli peamiselt algkoolilastele mõeldud õppekirjandusega, millest suurem osa oli piltide järgi otsustades koostatud kristlikus vaimus. Illustratsioonidelt vaatas vastu kummaline, tumeda nahavärviga Kristus, kes laotas oma käsi väikeste tõmmude, kuid laubatäpist hoolimata täiesti inglispäraste näojoontega pisikeste tüdrukute kohal.

Härja Warma tahtis neid raamatuid meile müüa, ta tahtis, et me need siin välja annaksime. Kuidas oleks väikesi hindu tütarlapse õnnistav ingliskeelne Jeesuke pidanud sobima Tallinna kooli? Mida mõtles härja Warma ajaloolistest erinevustest, keele-, tõlke- ja usu-

probleemidest, see jäi meie ees paraku saladuseks. Kumbki meist kahest, Mašast juba rääkimata, ei söandanud seda kõike pärima hakata.

Salaja hiilis mu südamesse kahtlus, et kõik need küsimused, mis meid vaevasid, ei puutunud üldse hindusse. Ta oli päris kindlasti ikka veel kahekümmendal korrusel, selge tähistaeva lähedal ega teadnud, mis maa peal toimub. Vaevaga end ülestöötanud mees tundis tõelist mõnu ja lakkamatut joovastust sellest, et ta sai lavastada ka siin kauges maailmanurgas ühe ausa äritehingu! Tema pakkus kaupa ja meie endi asi oli sellest hoolida või mitte hoolida. Turukonjunktuur ei puutunud temasse. See oli tema enda kaup ja polnud midagi tähtsat. Need olid tema kaubaga kaasaskäivad kingitused. Läbi pakkumise sai ta end ikka ja jälle teostada. Läbikäidud elutee muutlik valgus peegeldus ta paksupõselisest näost. Ta silmad läikisid vaoshoitud eufooriast.

Mulle meenus, et üks päev toodi meile koos ajalehtedega koju kana pildiga postkaart ja rahakaart. «Taevas saatis sulle täna musta kana ja mulle üheksakümmend rubla!» ütles naine. Nüüd oli siis taevas meile kõigile saatnud muskuselõhnalise hindu kirjastaja.

Järgmisel öhtul läksime hinduga hotelli sauna. Tema näost võis aimata, et tal on südames ärilisi lootusi. Me olime endile viisakalt mõtlemisaega palunud.

Sauna ei tasuks nimetadagi, kui see poleks eriline, ei asuks kahekümne viiendal korrusel hotelli tipus ja kui lavalt ei paistaks vaade otse keskaegsele hansalinnale. Saun põhjamaa taeva all, keset lindude lennuteid ja kriiskamist, ja higistav hindu vaatamas sauna akendest vanalinna silueti ning mere kauget triipu — selles stseenis oli midagi uut. Proovisin samas oma tundeid vähemalt endalegi sõnastada, kuid ei suutnud. «Suvi tuleb, kohe on puhkus,» mõtlesin siiralt. Lavaruumist kargas välja uljas hindu ja lartsatas julgelt basseini.

«Seda, mis maailmas praegu sünnib, pole vaja kommenteerida! Mitte ühegi lausega! Kõik on näha!» hüüdis ta püües inglise keeles ja sukeldus jälle vee alla.

Lõpuks ronis ta basseinist välja, kuivatas end ja vajutas jälle nii enda kui ka minu nina alla sõrmeotsaga sooja lõhnatäpi, millest ma alles vaevaga olin lahti saanud. Pani punkti.

Täna ei joonud hindu õlutki.

Kõigest paistis, et ta on väga tujukas.

Nagu seesugustel konverentsidel alati, läks ka nüüd lõpuks kiirelt, nii umbes *allegro molto*. Endised saabujad muutusid tabamatu kiirusega teisteks inimesteks, muutusid lahkujateks. Nende silmadesse ilmus melanhooliat ja närvilisust, lõplikke küsimusi ja arutuid palveid.

Nagu veevirvendus kadus aja kurku lõpubankett.

Hindule oli koondunud esimese päevaga võrreldes kümnekordne tähelepanu. Ettehoiatatud kelnerid ümmardasid ainsat taimetoitlast orjaliku kannatlikkusega. Bankett peeti rootsi lauaga, aga hindu selja taga või kõrval võis alati näha valvsat kelnerit, käes kandik salatikausikeste, kombineeritud kastmete, puuviljade ja kõvaks keedetud munadega. Kui omad inimesed või euroopalikud võõrad sirutasid vilkalt käsi suitsuangerjatükkide ja kaaviariga täidetud taignakorvikeste järele, valis mr. Warma tema poole ulatatud õunte ja apelsinide vahelt napakese riivitud porgandiga ja torkas sellesse majesteetliku aeglusega oma kahvli. Taas oli ta muutunud. Ta oli vaikiv ja mõtles midagi.

Maša delikaatses sõnastuses sain lahkumispäeval ometi kätte härra Warma banketimeeleolu võtme. Tal olevat olnud just sellel õhtul tahtmine maitsta jääkülma vodkat. Maša ise oli ärasõidupäeva hommikul ostnud turult kaks tokki ehtsat eesti maavillast lõnga ja oli õnnelik. Ta kihistas muretult naerda. Ta oli hindu meeleolumuutustega harjunud. Õigemini — need ei puutunud otseselt temasse, need olid tõlkimatud.

Kuid me lahkusime siiski maailmakodanikena. Enne taksoisse istumist ütles hindu paar ülivõrdelist tänusõna ja palus siis Mašal väga täpselt tõlkida. Mr. Warma viimane pikem lause oli ümberpandult selline:

«Elu on täis märke lahtilugemiseks ja arusaamiseks, täis märke nagu Linnutee tähti.»

Vaatasin lõunamaisele teele asuva hindu ja teda saatva Maša sõbralikesse nägudesse. Vaimusilmas tekkis nende kõrvale veel teinegi paar — pikk Nataša oma lühikesest hinduga. See oli aastate eest. Ma imestasin südamest, millised ühtmoodi ujedad, õhulised, malbed olid need kaks nii erinevate hindude tõlki-neidu, ainsad, keda ma selles ametis kohanud olin. Nad oleksid võinud öed olla.

Takso sõitis lennujaama, ma lehvitasin ja läksin puhkusele.

Sõitsin tagasi saarele.

Tikripõõsas uhkeldas täies lehes ja oli rohelisi marjapunne täis. Suure havi pea kõdunes sügaval kompostihunnikus, mahaniidetud putkede ja musta mulla all. Taevasse tõusis uus täiskuu, tuletades meelde hindut, kes kadus pikale koduteele.

Vaikselt juunihommikul ererohelist ümbrust vaadates meenus mulle, et eriti jube on kuuvalgus talvel. Sellest polnud ma hindule rääkinud. Suvel võis alati mõelda magusale kuuvalguseromantikale või meenutada Tretjakovi galeriis rippuvat Kuindži maali, kus tihe igavene rohelus jääb alatiseks kuuvalgust pehmendama.

Talv aga tarretab kõik. Sõnad külmuvad suhu.

Ma istusin maja seina ääres pingil ega liigutanud sõrmegi. Juunikuu, sinitaevas ja kollane päike. Lage vesi ümber väikese Läänemere saare, nii roheline, jahe...

Ma ihkasin vastukaalu intensiivsele elule, lõpmatule kohustuslikule suhtlemisele võõrastega. Mul oli vaja puhkust. Rahu. Piima. Lihtsaid rõõme.

Õnneks lähenes südasuve astronoomiline algus. Väikestel saartel on valged ööd eriti heledad, läbipaistvad, sest meri on lähedal ja peegeldab taevasse jäänud napi suveöövalguse mitmekordseks. Ning täiskuu jõud kaob ajutiselt neis valgetes öödes.

Suveöö hämaruses mõtlesin hindule ja tema india öödele, kus hulguvad inimsööjad tiigrid ja inisevad pühad lehmad. Aga sealgi ilmub vahetevahel taevasse täiskuu, sama muutlik ja salakaval, kui ta on põhjamaalgi.

Taevas on meile kõigile kunagi midagi saatnud.